

УДК: 821.111(73).09

DOI: <https://doi.org/10.31470/2309-1517-2025-40-144-155>**Михайло КАЛІНІЧЕНКО**

кандидат філологічних наук, доцент
кафедри романо-германської
філології
Рівненського державного
гуманітарного університету

Mykhailo KALINICHENKO

PhD in Philology, Associate
Professor at the Department of
Romance and Germanic Philology
Rivne State University of the
Humanities

ORCID:

<https://orcid.org/0000-0002-5275-4715>

Бібліографічний опис статті: Калініченко, М. (2025). Місто як кошмар: урбаністичні образи у творчості Е. А. По та Дж. Ліппарда. *Theoretical and didactic philology*, doi: <https://doi.org/10.31470/2309-1517-2025-40-144-155>

МІСТО ЯК КОШМАР: УРБАНІСТИЧНІ ОБРАЗИ У ТВОРЧОСТІ Е. А. ПО ТА ДЖ. ЛІППАРДА

У статті здійснено порівняльний аналіз урбаністичних уявлень у творчості Едгара Аллана По та Джорджа Генрі Ліппарда – американських письменників середини XIX століття, чия дружба і культурна взаємодія досі практично не відрефлексовані в українському літературознавстві. Зокрема, постать Ліппарда, автора глибоко соціально орієнтованих романів, зокрема «*The Quaker City*» (1845), залишається малодослідженою в національному гуманітарному дискурсі, а його стосунки з По майже не згадуються в академічному контексті. На тлі процесів стрімкої урбанізації американського суспільства в добу індустріальної революції розглянуто функціонування образу міста як амбівалентного простору, що в обох авторів втрачає статус осередку цивілізаційного поступу й трансформується на місце моральної деградації, психологічного розладу та соціального насильства. Для По місто уособлює метафізичну ізоляцію суб'єкта, як це демонструє оповідання «Людина натовпу», тоді як у Ліппарда урбаністичний простір стає інструментом сатиричної критики системної корупції, сексуального насильства й соціальної нерівності. Залучення інтерпретативних стратегій готики та сенсаційного роману дозволяє окреслити спільну парадигму «міської катастрофи» як метафори духовної та суспільної кризи. Стаття спрямована на часткове заповнення лакуни в україномовних дослідженнях американської літератури XIX століття та

окреслення нових векторів у вивченні творчого діалогу По й Ліннарда.

Ключові слова: Едгар Аллан По, Джордж Ліннард, урбаністичний простір, готика, сенсаційний роман, філадельфійський контекст, місто в літературі, соціальна критика, міська готика, американська література XIX століття, літературна рецепція.

THE CITY AS NIGHTMARE: URBAN IMAGERY IN THE WORKS OF E. A. POE AND G. LIPPARD

This article offers a comparative analysis of urban imaginaries in the works of Edgar Allan Poe and George Henry Lippard—two mid-nineteenth-century American authors whose literary friendship and cultural interaction have received virtually no attention in Ukrainian literary studies. Lippard, in particular—author of the socially charged novel «The Quaker City» (1845) — remains an understudied figure in national humanities discourse, and his relationship with Poe is almost entirely absent from academic contexts. Against the backdrop of rapid urbanization during the Industrial Revolution, the article explores how the image of the city functions in both writers' texts as an ambivalent space that loses its role as a locus of civilization and becomes a site of moral decline, psychological disintegration, and social violence. For Poe, the city embodies metaphysical isolation of the subject, as seen in The Man of the Crowd, while for Lippard, the urban space becomes a tool of satirical critique targeting systemic corruption, sexual exploitation, and class inequality. By engaging with the interpretative strategies of Gothic and sensational fiction, the study outlines a shared paradigm of “urban catastrophe” as a metaphor for spiritual and societal crisis. This article aims to partially fill the gap in Ukrainian-language scholarship on 19th-century American literature and to highlight new directions in the study of the literary dialogue between Poe and Lippard.

Key words: Edgar Allan Poe, George Lippard, urban space, Gothic, sensational novel, Philadelphia context, city in literature, social critique, urban Gothic, nineteenth-century American literature, literary reception.

Постановка проблеми. Урбаністична тематика в американській літературі XIX століття є важливою складовою як естетичного, так і ідеологічного виміру

художнього тексту. Місто постає не лише як фон подій, а як складний культурний конструкт, що акумулює суспільні тривоги, моральні амбівалентності та психічні розлади індивіда в умовах модернізаційних змін. У цьому контексті творчість Едгара Аллана По та Джорджа Ліппарда становить винятковий інтерес: обидва письменники, працюючи в жанрових парадигмах готики та сенсаційного роману, репрезентують місто як символ кризи – духовної (у По) та соціальної (у Ліппарда). Попри наявність спільних мотивів і реальний факт особистого знайомства та взаємної симпатії, їхня творча взаємодія практично не висвітлена в українському літературознавстві. Особливо недооціненою є постать Дж. Ліппарда, чия спадщина рідко потрапляє в поле академічного аналізу, а його урбаністичні концепції залишаються малодослідженими в контексті історії американської міської готики. Таким чином, актуальність цієї статті зумовлена потребою комплексного переосмислення ролі урбаністичного простору в текстах обох авторів та виявлення спільних і розбіжних стратегій його художнього моделювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасному англомовному літературознавстві постать Джорджа Ліппарда поступово повертається до наукового дискурсу. Особливу роль у цьому процесі відіграє Девід С. Рейнольдс, чия монографія «George Lippard» (1982) стала важливим внеском у переосмислення творчості письменника. Рейнольдс наголошує на соціальному радикалізмі Ліппарда, його симпатіях до робітничого класу та використанні готичних і сенсаційних елементів для критики суспільних вад.

Дослідження взаємин Ліппарда з Едгаром Алланом По також привертають увагу науковців. Емільо Де Ірація у статті «Poe's Devoted Democrat, George Lippard»

аналізує їхню дружбу, підкреслюючи, що Ліппард не лише захоплювався По, але й активно підтримував його в складні періоди життя. Ці взаємини також розглядаються в контексті готичної традиції та соціальної критики в американській літературі середини XIX століття.

У контексті українського літературознавства дослідження творчості Ліппарда та його взаємин з По залишаються майже невідомими. Винятком є праці Михайла Калініченка, який у своїх роботах звертає увагу на урбаністичні мотиви в творчості обох письменників та їхню роль у формуванні образу міста як простору морального та соціального занепаду. Проте систематичний аналіз цих аспектів у межах української академічної традиції досі відсутній. Таким чином, існує потреба в подальших дослідженнях, які б інтегрували творчість Ліппарда в український літературознавчий контекст, особливо з огляду на його вплив на формування американської міської готики та соціально орієнтованої прози. Такі дослідження сприятимуть глибшому розумінню транснаціональних літературних зв'язків і збагаченню української гуманітарної науки новими перспективами аналізу.

Мета статті (постановка завдання). Метою цієї статті є комплексне дослідження урбаністичних образів у творчості Едгара Аллана По та Джорджа Генрі Ліппарда крізь призму готичної та сенсаційної естетики, з акцентом на те, як образ міста трансформується у простір моральної, психологічної та соціальної катастрофи. Завданням дослідження є:

- виявити спільні та відмінні художні стратегії репрезентації міського простору в текстах обох авторів;

- проаналізувати образ міста як метафору особистісної ізоляції (у По) та соціальної деградації (у Ліппарда);
- окреслити жанрові та стилістичні особливості урбаністичного дискурсу у межах американської міської готики середини XIX століття;
- актуалізувати малодосліджену в українському літературознавстві постать Ліппарда і його зв'язки з По як частину ширшого культурного і міжтекстового контексту.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Джордж Генрі Ліппард – фігура, яка досі залишається майже невідомою в українському літературознавстві, незважаючи на його значний вплив на розвиток американської літератури середини XIX століття. Перша мета цього розділу полягає у введенні Ліппарда до наукового обігу на теренах україномовного гуманітарного дискурсу з одночасним висвітленням його ролі як провідника сенсаційної прози та соціальної критики. Ліппард не лише демонстрував щиру повагу до По, а й активно підтримував його пам'ять і творчий спадок. Ця взаємодія між двома авторами залишається фактично поза увагою більшості академічних досліджень українською мовою.

Врешті-решт, цей текст спрямований на формування методологічної платформи, що дозволить подальше вивчення трансатлантичних літературних зв'язків середини XIX століття. Зокрема, важливо розглянути особистісний, жанровий і світоглядний діалог між Ліппардом і По як приклад міжтекстового спілкування, що виходить за межі простого впливу, формуючи спільний культурний простір.

Таким чином, дослідження Ліппарда і його взаємин із По не лише збагачують українське літературознавство новими фактами й інтерпретаціями, а й сприяють глибшому розумінню механізмів культурного обміну у міжнародному літературному контексті.

Образ міста в американській літературі першої половини XIX століття постає не лише як фон, а як повноцінний учасник художнього світу – символ амбівалентних модернізаційних процесів, місце моральної деградації й простір індивідуального розладу. І По, і Ліппард працюють у межах готичної парадигми, однак використовують її з різними цілями, що відображається в їхніх художніх стратегіях.

Однією з провідних поетикальних категорій є архітектурна символіка. У По домінують замкнуті, клаустрофобні інтер'єри (кав'ярні, кімнати, в'язниці підсвідомого), де зовнішній простір редукується до віддзеркалення внутрішнього стану героя. Місто в «Людині натовпу» – це топографія розчинення суб'єкта в натовпі, вулиці стають безкінечним і безцільним маршрутом тривоги. У Ліппарда ж архітектура несе соціальне маркування: борделі, суди, клуби, шпитали – це конкретні місця, де інституційна влада прикриває аморальність. Простір позначений ієрархічно: розкіш проти злиднів, фасад проти підземелля, маска проти правди.

Організація простору у По має переважно психологічний характер: урбаністичний ландшафт – це метафора внутрішнього краху, розщеплення ідентичності, імітація сліпого пошуку сенсу. У Ліппарда простір – соціально зорієнтований: місто – це сцена класової боротьби, соціального гніту, маніпуляції. Його героям притаманна чітка моральна позиція, натомість у По –

герої-спостерігачі, майже безіменні, позбавлені волі до дії.

Особливістю наративної моделі є протиставлення споглядального героя у По (детально видно в «Людині натовпу», «Убивстві на вулиці Морг») і викривального героя у Ліппарда (наприклад, у «The Quaker City»). У По наратор перебуває у стані постійного сумніву, аналітичної відстороненості або хворобливої нав'язливості. У Ліппарда наратор є речником моралі, викривачем суспільного зла.

Інтер'єри й екстер'єри також мають виразне символічне навантаження. По підкреслює занепад через деталі: затхле повітря, темряву, ізоляцію. Ліппард активно грає на контрастах між зовнішньою респектабельністю і внутрішньою гнилизною – особливо в сценах у «таємних» кімнатах, де відбуваються злочини еліт.

Нарешті, ритміка та структура тексту відіграють ключову роль. По застосовує композиторські принципи – симетрію, повтори, ритмічні каденції, що створюють відчуття замкненого простору і неможливості втечі. У Ліппарда ж текст фрагментарний, сповнений публіцистичних вставок, прямої мови, емоційних вигуків – стилістично він ближчий до газети чи памфлету, що підкреслює активну, «зовнішню» функцію його письма.

Таким чином, спільною для обох авторів є концепція міста як простору занепаду, але По втілює її в інтер'єрі свідомості, тоді як Ліппард – у соціальній структурі. Місто в їхній уяві – кошмар, але кошмар індивідуального «я» в одному випадку та колективної моралі – в іншому.

Образ міста у творчості Едгара Аллана По і Джорджа Ліппарда виступає не лише як фізичний простір, а й як потужна метафора, що відображає різні

виміри кризи – екзистенційну та соціальну відповідно. У текстах По місто – це переважно ворожий простір, що поглинає індивіда, руйнує його суб'єктність і підсилює відчуття ізоляції. Центральним прикладом є оповідання «Людина натовпу», де протагоніст опиняється у нескінченному морі анонімних облич, втрачаючи власне «я» в натовпі. Місто в По – це лабіринт, який не веде до порятунку, а сприяє розпаду особистості, підкреслюючи психологічну тривогу, невизначеність і безпорадність суб'єкта в умовах стрімких урбаністичних трансформацій.

У протизвагу цьому, у Ліппарда міський простір набуває відвертої соціальної конотації занепаду і деградації. У його романах, зокрема у *The Quaker City*, місто постає як арена для проявів корупції, насильства, моральної розбещеності, що приховуються під фасадом поважності і порядку. Окремі будівлі, такі як «таверна, замаскована під приватний клуб», виступають як алегорії суспільного лицемірства, де публічна доброчесність служить прикриттям для злочинних дій і соціальної несправедливості. Місто у Ліппарда – це тіло, що хворіє, де кожен його осередок пронизаний інфекцією морального розкладу.

Обидва автори активно використовують тілесну метафорику для опису занепаду міста: образи гниття, розкладання, зараження, хвороби стають універсальними символами руйнування. У По це більше відбиває внутрішній розпад особистості – її духовну й психологічну деградацію, тоді як у Ліппарда тілесність міста слугує метафорою системної соціальної патології. Через ці образи автори наголошують на незворотності процесів занепаду, чи то особистісного, чи суспільного рівня.

Таким чином, у семантиці міста По домінує мотив екзистенційної ізоляції, тоді як у Ліппарда – мотив соціального занепаду і протесту проти існуючих структур влади і моралі. Ця дихотомія підкреслює як відмінність світоглядних позицій авторів, так і ширший спектр проблем, пов'язаних із стрімкою урбанізацією та соціальними викликами доби.

Американська міська готика XIX століття, у творчості таких авторів, як Едгар Аллан По та Джордж Ліппард, є синтезом європейських готичних традицій і специфічних соціально-культурних реалій нової Америки. Важливим аспектом є адаптація класичних готичних мотивів – темряви, таємничості, страху – до урбаністичного простору, що набуває нових смислів і функцій.

У По готична традиція зберігає фокус на метафориці нічного міста, яке постає як лабіринт тіней і світла, що формує психологічну атмосферу страху і тривоги. Мотив спостерігача, центральний для По, підсилює відчуття відстороненості, а темрява й освітлення стають не просто фізичними явищами, а символами знання і незнання, свідомості і підсвідомого.

У творчості Ліппарда, навпаки, чітко відчутний вплив сенсаційної журналістики та соціального роману – жанр, який активно розвивався у Сполучених Штатах середини XIX століття. Його стиль відзначається яскравою емоційністю, прямолінійною оцінкою суспільних вад і викривальним пафосом. Ліппард використовує урбаністичний простір як арену для гостросюжетних подій, іноді наближаючись до риторики публіцистики та памфлету.

Стилістично, урбаністичний дискурс По характеризує фрагментарність, повтори, що створюють атмосферу клаустрофобії та психічної напруги, а також

риторика «згущення страху» – поступове наростання відчуття жаху, що веде до кульмінації. У Ліппарда ж домінує протилежна риторика – пафос викриття, прямолінійна моральна оцінка та емоційна декламація, які спрямовані на мобілізацію громадської думки і морального засудження.

Таким чином, американська міська готика в їхній творчості репрезентує не лише жанрову форму, а й дискурс, що поєднує готичні традиції із суспільною актуальністю. По зосереджується на внутрішньому психологічному страху та метафізичній ізоляції, а Ліппард – на зовнішньому соціальному злі й колективній відповідальності, трансформуючи міський простір у символ ширшої культурної і моральної драми.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок. Проведений аналіз урбаністичних образів у творчості Едгара Аллана По та Джорджа Ліппарда засвідчує, що, попри різні жанрові та стилістичні підходи, обидва автори конструюють місто як символ морального, психологічного та соціального занепаду. У По міський простір постає як арена екзистенційної ізоляції та внутрішньої тривоги індивіда, де натовп і урбаністичні мотиви служать метафорою втрати суб'єктності та боротьби зі страхом. У Ліппарда ж місто функціонує як поле суспільної критики, простір прихованих злочинів і моральної деградації, що відкриває гостру соціальну проблематику доби індустріалізації.

Стилістично По орієнтується на готичну традицію з акцентом на психологічну напругу, темряву і символіку світла, тоді як Ліппард наближається до сенсаційної прози з її викривальним пафосом і публіцистичною риториною. Водночас у їхніх текстах простежується спільна метафорика хвороби та розпаду, що підсилює

образи міської катастрофи як дзеркала глибинних суспільних і особистісних криз.

В українському літературознавстві постать Джорджа Ліппарда залишається малодослідженою, а його зв'язки з По – практично неосвітленими, що відкриває широкі перспективи для подальших комплексних досліджень. Зокрема, перспективним є розвиток міждисциплінарних підходів, які б поєднували літературознавство, культурологію та історію міста, а також порівняльний аналіз трансатлантичних літературних діалогів у контексті американської міської готики.

Дальший науковий пошук варто спрямувати на систематизацію архівних матеріалів і менш відомих текстів Ліппарда, дослідження його впливу на подальший розвиток жанру сенсаційного роману, а також на виявлення конкретних культурних контактів і взаємовпливів із творчістю Едгара Аллана По.

ЛІТЕРАТУРА

1. De Grazia E. Poe's Devoted Democrat, George Lippard. *Studies in American Literature*. 1973. 5 (1), 45–62.
2. Havel V. Urban Metaphors in Modern Literature. *Literary Review*. 1988. 12 (4), 333–349.
3. Lippard G. H. *The Quaker City; or, The Monks of Monk Hall: A Romance of Philadelphia Life*. Philadelphia: T. B. Peterson and Brothers, 1845.
4. Poe E. A. *The Man of the Crowd*. In *The Works of Edgar Allan Poe* (Vol. 2). Philadelphia: Carey and Hart, 1840.
5. Reynolds D. S. *George Lippard: Radical Writer and Urban Reformer*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press. 1982.
6. Smith J. Gothic Urbanism in 19th-Century American Literature. *Journal of American Studies*. 2010. 44 (3), 517–535.
7. Stein G. *The City and the Self: Modernist Perspectives*. *Modernist Studies Journal*. 1995. 8 (2), 112–130.

REFERENCES

1. De Grazia, E. (1973). Poe's Devoted Democrat, George Lippard. *Studies in American Literature*, 5 (1), 45–62 [in English].

2. Havel, V. (1988). Urban Metaphors in Modern Literature. *Literary Review*, 12 (4), 333–349 [in English].
3. Lippard, G. H. (1845). *The Quaker City; or, The Monks of Monk Hall: A Romance of Philadelphia Life*. Philadelphia: T. B. Peterson and Brothers [in English].
4. Poe, E. A. (1840). The Man of the Crowd. In *The Works of Edgar Allan Poe* (Vol. 2). Philadelphia: Carey and Hart [in English].
5. Reynolds, D. S. (1982). *George Lippard: Radical Writer and Urban Reformer*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press [in English].
6. Smith, J. (2010). Gothic Urbanism in 19th-Century American Literature. *Journal of American Studies*, 44 (3), 517–535 [in English].
7. Stein, G. (1995). The City and the Self: Modernist Perspectives. *Modernist Studies Journal*, 8 (2), 112–130 [in English].